

ací letra a'N Bernat March --- per la qual rahó lo dit síndic emparà la dita provisió e posà alcunes *frívoles* rahons en nostra audiència, e après --- partí per anar a Manorcha, de què s'és seguit que la dita provisió no hac algun espeegament», a. 1380 (*CoDoACA* VIII, 219). Degué restar poc usual, car només el *Torcimany* d'Aversó (c. 1390) registra *frívola*, com a cas de mot esdrúixol (§§ 254-5), però no Busa-N., OPou ni el *DTo*. en les eds. del S. XVII; Lacav.: «*frívol*: frívolus, inanis ---, *calúmnia frívola*: frigida ac jejuna ca-¹⁰lumnia».

DERIV.: *Frivolitat*. *Frivolité*, del fr. *frivolité*; id., pròpiament 'treball frívol'; a barcelonines havia sentit jo *frivolité* (com comitè i anàlegs).

Frixa, *frixolar*, V. *freixura* *Fromatge*, V. *formatge* *Froment*, *fromental*, V. *forment* *Fromir*, V. *forrir*

FRONDÓS, pres del ll. *frondösus* 'ple de fullatge, espès de vegetació', derivat de *frons*, *frondis*, 'fullatge, boscatge espès'; rarament s'ha usat *fronda* en català, i no abans d'algun poeta del segle XX. □ 1.^a doc.: doc. de 1561; fi S. XVIII: «En lo restant de la Campanya hi ha altrás tantas hortas, moltas, embellidas de arbres *frondosos*», B. de Maldà (*Excursions*, p. 1);²⁵ Belv., Lab. 1839.

DERIV.: *Frondositat* [Belv.]. +*Frondosejar*, -*ejant*, Escrig 1851. *Frondescent*; *frondescència*. *Frondífer*.

FRONT, del ll. FRÖNS, FRÖNTIS, id. □ 1.ª doc.: orí-³⁰gens (Llull, etc.).

«Una vegada s'esdevenç que en una pradera se combetièn dos bous salvatges, e per los grans colps que's donaven exie-ls sanc del *front*; aquella sanc casia en la bella erba --- una volp lepava aquella sanc», Llull (*Merav.*, cap. 41, *NCl*. II, 123.21), «dorment en mon lit, a mi venc en visió un prohóm --- qui-m dix --- pensa de fer un libre --- e jo con açò haguí entès, desperté-m e cuidé trobar lo dit prohóm, e no-n trobé gens, e sí-m fis lo senyal de la creu en mon *front*, e --- no vulguí res d'açò començar», Muntaner (*Casac*. I, 15.31); «yo seré ben contenta --- dix la Princesa--- que-m bese los ulls e lo *front*, sí-m promet, a fe de cavaller, de no cometre novitat neguna en la sua persona», JoMartorell (*Ag*. II, 75).

Mot que ha estat una constant quasi invariable en totes les formes de la llengua, a penes cal recordar el paper que fa en les frases literàries de la Renaix.: «fuy la major de totes: podria dir-vos filles; / Europa, entre madrèpores, dormia allà al pregon, / lo Caucas y Apenins eren rengleres d'illes, / y ja l'abril cenyia de roses lo meu *front*», «Fou lo gegant que pinten ab tot l'Olimp en guerra; / l'ixent sol ab sos braços tocava, y lo que's pon; / y, no content d'estrènyer, com dintre 'l puny, la terra, / d'estels volgué pujar-se'n a coronar son *front*», «Expiro! De ses viles y sos ramats só hereva: / si-ls vols, jo te'n faig gràcia; suplanta'l amatent: / revenja 'l nom de Túbal y sa corona és teva; / així en ton *front* la façà més gran l'Omnipotent!», «De migdia ab los raigs, la terra, envolta, /⁶⁰

com vella'ls fets de sa infantesca escolta, / y 'l mar, mig adormit, aixeca'l *front*: / tot barreja sa música al gran càntic / ---», *Atl*. (I, pp. 48, 46, 64, 36).

En llatí clàssic FRONS era, en la forma més corrent, un femení, gènere que ha conservat al mot l'italià amb la gran majoria dels seus dialectes, el romanès, el castellà i el portuguès, mentre que el català, l'occità, el francès, el rètic, el sard i alguns dialectes del N. d'Itàlia han preferit el masculí; gènere amb el qual apareix també des dels orígens literaris: ja en Plaute i en altres autors més o menys tenyits de vulgarisme, fins i tot alguns mss. de St. Isidor, per bé que ni en l'ambient vulgar, tot essent comú, no degué aquest gènere ser únic, com sigui que fins autors de llenguatge ben familiar o tardà hispànic li prefereixen el femení: el grosser llibert Trimalció clama contra una «*frontem expudoratum*» (*Satyricon* xxxix, 5): «qui --- albos tantum pedes habent, petili appellantur; qui *frontem* albam, calidi», Isid., *Etym*.¹

En català mateix, si bé en aquesta paraula el gènere masculí apareix unànime en els dominis dialectals or., ross. (*lu frún*, Formiguera de Capcir, balear i val., i és també l'usual en el Migjorn del català occidental, és femení a tota la part Nord i Oest d'aquest domini dialectal, incloent-hi totes les valls del Cinca, i de les dues Nogueres, així com el Segre mitjà des de Ponts² fins a Andorra: és com figura en els Priv. d'Aneu (1341);³ cap al Sud segueix per la Llitera fins a la confluència de l'Ebre amb el Segre, on encara ho vaig sentir així a Faió (1955), però no gaire més al Sud. Antigament això degué tenir alguna extensió en domini valencià, si bé els clàssics valencians el fan masculí (repetidament en JoMartorell), però el valencià JnEsteve (*Li. Eleg.*, a. 1472, k-1-c, i repetit k-2-f) escrivia *la front tenia alta e bella e prou spaciosa, sense neguna rua*; avui, però, no tinc notícia que el f. es conservi en el P. Val.: com a masculí el tinc ja anotat a diversos pobles del Matarranya i en algun del Maestrat (Vilanova d'Alc., 1961), i OPou (que es governa abans que tot per l'ús val. de la llengua) només el dóna com a masculí (marcant la diferència de gènere amb el llatí: «*lo front*: haec frons», *ThPu.*, 24).⁴

En el tractament de la vocal tònica el català s'aparta del castellà, que tracta uniformement la ó en els mots ⁴⁵FRONTEM, FONTEM, PONTEM, diftongant-la com a vocal breu, després oberta (*fr(u)ente*, *fuente*, *punte*);⁵ en canvi tenim *frónt* però *font*, *pónt* en català. Això pot venir de l'alternança que existia ja en llatí entre la ō llarga del nominatiu FRÖNS i la ō breu dels altres casos (FRÖNTIS, etc.), com ensenya Niedermann (*VRom*. v, 177, val a dir que també PÖNS/PÖNTIS, p. 187), de manera que el català devia estendre la ō del nominatiu als altres casos i el castellà va atenir-se a la d'aquests.

Ara bé notarem que en aquest punt passa una cosa semblant a la del gènere, o sigui que hi ha ò oberta en català en una bona part del català occidental, apartant-se dels altres dialectes catalans (ó general en cat. or., balear i la major part del val.); les àrees dels dos fenòmens excepcionals no coincideixen, però, més que